

Ο πρωιμότερος Εκατόμπεδος ναός της Ελλάδας ήταν ο πρώτος ναός της Ήρας, που κτίστηκε στα τέλη του 8ου αι. Λίγο αργότερα οι Σάμιοι αποδείχτηκαν και πάλι πρωτοπόροι, γιατί περιέβαλαν τον ναό με κιονοστοιχία, επέκτειναν τη στέγη από πάνω της και δημιούργησαν ένα στενό *πτερόν*.

Οι κίονες ήταν ξύλινοι με λίθινες βάσεις, 17 σε κάθε μακριά πλευρά, 7 κατά μήκος της πρόσοψης και 6 στην πίσω όψη. Ανατολικά του Εκατόμπεδου βρίσκεται ο βωμός για αιματηρές θυσίες, ο άξονας του οποίου δεν ευθυγραμμίζεται με τον ναό, γιατί είχε ήδη κτιστεί και ξανακτιστεί προτού σχεδιαστεί οποιοσδήποτε ναός. Ο βωμός άλλαξε μορφή τουλάχιστον άλλες δύο φορές κατά την περίοδο του πρώτου Εκατόμπεδου και γινόταν κάθε φορά μεγαλύτερος, καθώς μεγάλωνε και το κύρος του ιερού. Οι βωμοί III και IV (στα μέσα και στα τέλη του 8ου αι.) εγκιβωτίστηκαν μέσα σε τοίχους από ορθογώνιους δόμους σε ισοϋψείς στοίχους. Η εξωτερική όψη τους είναι λειασμένη, μια εκλέπτυνση ασυνήθιστη στα γεωμετρικά κτίσματα.

Ανατολικά του ναού υπάρχει χώρος για πανηγύρεις, ο οποίος πλημμύρισε γύρω στο 700 π.Χ., όταν υπερχείλισε η ανατολική όχθη ενός παραποτάμου του Ίμβρασου. Ομάδες ακέραιων απλών αγγείων, που πρέπει να παρασύρθηκαν από τους κατεστραμμένους πάγκους των μικροπωλητών, βρέθηκαν μέσα σε προσχωσιγενές στρώμα άμμου και χαλικιών. Γύρω στο 660 π.Χ., μια μεγαλύτερη πλημμύρα κατέστρεψε τον ναό και τον βωμό. Και οι δύο ξανακτίστηκαν γρήγορα, με πιο μνημειακό τρόπο.

Μπορούμε να διαχωρίσουμε τα ΥΓ κεραμικά ευρήματα του Ηραίου σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Μέσα στα πηγάδια και στα στρώματα άμμου που δημιουργήθηκαν από τις πλημμύρες, στη νότια και τη δυτική περιοχή, βρέθηκαν πολλές εκατοντάδες μικρών αγγείων, κλειστών ή ανοικτών, με ελάχιστη ή καθόλου διακόσμηση. Από τον άμεσο χώρο του ναού και του βωμού προέρχονται τα περισσότερα από τα καλά γραπτά αγγεία που βρέθηκαν μέσα σε σύνολα αναθημάτων και σώζονται σε αποσπασματική κατάσταση. Όλα σχεδόν είναι ανοικτά αγγεία, όπως κρατήρες με πόδι, κάνθαροι με ψηλές λαβές (συχνά πολύ μεγάλοι και στολισμένοι), ψευδοκοτύλες με αυλάκωση στο χείλος (σαν τις ροδιακές), σκύφοι και βαθιά ολόβαφα κύπελλα, με κατακόρυφα ή κωδωνόσχημα τοιχώματα. Υπάρχουν επίσης ωραίοι επίπεδοι δίσκοι με φυλλωτή διακόσμηση και στις δύο πλευρές. Τα σημαντικότερα κλειστά σχήματα της απλής κεραμικής είναι οι οινοχόες, οι πρόχοι και οι αμφορείς. Κα τα τρία σχήματα συχνά δεν έχουν καμία άρθρωση μεταξύ του σώματος και του λαιμού

Η σαμιακή ΥΓ διακόσμηση δέχεται αττικές επιδράσεις στο πρώτο στάδιό της, σε μεγαλύτερο μάλιστα βαθμό από τα υπόλοιπα κέντρα του ανατολικού Αιγαίου. Τα κυκλαδικά και τα ευβοϊκά προϊόντα πρέπει να ευθύνονται για το γεγονός ότι μεταδίδονται οι αττικίζουσες ιδέες, όπως π.χ. το σύστημα με τις μετόπες (με τετράφυλλους ρόδακες και διαγραμμισμένα πτηνά), οι ψευδόσπειρες και το διαγραμμισμένο γλωσσωτό. Ένας μεγάλος κάνθαρος φέρει απλοποιημένη σκηνή *προθέσεως*, που είναι μία από τις λιγότες απεικονίσεις του θέματος αυτού εκτός Αττικής. Αρκετές φορές εμφανίζονται άλογα, που σχετίζονται κάπως με τα ναξιακά και τα ευβοϊκά, αλλά έχουν μακριά χαιτή που κατεβαίνει ως το μέσον της ράχης, χαρακτηριστικό καθαρά τοπικό. Οι εισαγωγές και οι μιμήσεις της "κοτύλης με τα πτηνά" ή "πτηνο-κοτύλης", μετά το 730 π.Χ. περίπου, μεταφέρουν κάποια ροδιακά στοιχεία, όπως π.χ. το Δέντρο της Ζωής και οι παραλλαγές του, που περνούν τώρα στο σαμιακό ρεπερτόριο. Η κορινθιακή επίδραση ήρθε αργά και δεν ήταν ισχυρή. Η επιρροή περιορίζεται κυρίως στα διάχωρα με αιωρούμενες τεθλασμένες ή ενάλληλες γωνίες, που συναντούμε σε αρκετά υπογεωμετρικά αγγεία πόσεως.

Οι Σάμιοι βασίστηκαν στα δάνεια αυτά και προχώρησαν σε δικούς τους, ελεύθερους και ευφάνταστους αυτοσχεδιασμούς. Οι πιο τολμηρές συνθέσεις τους βρίσκονται σε μεγάλους κάνθαρους. Οι πιο τολμηροί αγγειογράφοι διαμορφώνουν κατόπιν, σε μικρό χρονικό διάστημα, έναν πρώιμο ανατολίζονα ρυθμό, του οποίου σημαντικά συστατικά στοιχεία είναι τα λιοντάρια και τα δέντρα με ελικοτά κλαδιά. Πολλά ωστόσο μικρότερα αγγεία διακοσμούνται μ' έναν ξηρό υπογεωμετρικό τρόπο: πρόκειται κυρίως για σκύφους που έχουν συχνά μια κυματοειδή, γραπτή ή εγχάρακτη, γραμμή στο χείλος. Ίσως ανάμεσά τους μπορούμε να αναγνωρίσουμε το πρότυπο των "ιωνικών κυλίκων", οι οποίες ήταν πολύ δημοφιλείς κατά την Αρχαϊκή περίοδο.

Στην Ήρα ανατέθηκαν πολλά και ποικίλα πήλινα ειδώλια, χειροποίητα και τροχήλατα. Τα χειροποίητα είναι κυρίως άλογα και λίγοι ταύροι, κριάρια και άνθρωποι. Είναι γενικά σπάνια πριν από την ΥΓ, αλλά ένα αλογίσιο κεφάλι βρέθηκε σε σύνολο που χρονολογείται αρκετά πριν από το 750 π.Χ. Το πλάσιμό τους είναι γενικά χονδροειδές, εκτός από ένα (επίσαστο;) άλογο, που θυμίζει εκείνα στα πώματα των αττικών ΥΓ Ι πυξιδών. Πιο ολοκληρωμένα είναι τα μεγαλύτερα τροχήλατα ζώα, κυρίως ταύροι, για τα οποία χρησιμοποιούν μια τεχνική που πιθανότατα έχει επιβιώσει στον χώρο αυτόν από το τέλος της Εποχής του Χαλκού. Στην ΥΓ εμφανίζονται για πρώτη φορά τα τροχήλατα ανθρώπινα ειδώλια. Τα ενδύματά τους αγγίζουν συνήθως το έδαφος και τα κεφάλια τους γέρνουν προς τα πίσω, όπως και των ροδιακών. Η Σάμος συνέχισε την παραγωγή τους σε όλη σχεδόν τη διάρκεια του 7ου αι., παρόλο που είχαν ήδη αρχίσει να χρησιμοποιούν την τεχνική της μήτρας για τα καλύτερα έργα, π.χ. για τα ανθρώπινα πρόσωπα που προσκολλούσαν στους λαιμούς μικρών αμφορέων. Είναι δύσκολο να ερμηνεύσουμε της επιβίωση αυτής της τεχνικής για τόσο μεγάλο διάστημα μετά την εξαφάνισή της στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Το ξύλο είναι συνήθως φθαρτό υλικό, αλλά το βαλτώδες έδαφος του Ηραίου επέτρεψε την καλή διατήρηση πολλών ξύλινων αντικειμένων, που βρέθηκαν στις ανασκαφές. Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα είναι το τμήμα ιερού επίπλου, το οποίο διακοσμείται στο στυλ του 720-700 π.Χ. περ. Πρόκειται μάλλον για ένα μεγάλο υποπόδιο σε μορφή άρματος. Η αποκατάσταση είναι αρκετά ακριβής, εφόσον βρέθηκε η οριζόντια σανίδα και σχεδόν ολόκληρη η μια κατακόρυφη. Θα πρέπει ίσως να φανταστούμε μια ομάδα τεσσάρων αλόγων, από τα οποία τα δύο σειραφóra απεικονίζονται με εγχάραξη στα εξωτερικά κατακόρυφα μέτωπα, ενώ τα δύο ζύγια αποδίδονται εν μέρει τρισδιάστατα, γιατί τα κεφάλια και οι ουρές τους προεξέχουν από τις κατακόρυφες σανίδες. Δόθηκαν πολλές ερμηνείες για τη χρήση του αντικειμένου αυτού, η πιθανότερη από τις οποίες είναι ότι χρησίμευε ως βάθρο πάνω στο οποίο τοποθετούσαν το πρωτόγονο ξύλινο λατρευτικό ομοίωμα της Ήρας, όταν το περιέφεραν στις εορταστικές πομπές.

Στο Ηραίο βρέθηκαν αρκετά χάλκινα ειδώλια, αλλά δεν είμαστε σίγουροι αν υπήρχε κάποια τοπική παραγωγή κατά τη Γεωμετρική περίοδο. Τα πιο σημαντικά πάντως παραδείγματα παρουσιάζουν έντονα πελοποννησιακά χαρακτηριστικά.

Γύρω στο 700 π.Χ. και εξής το Ηραίο δέχεται άφθονα ανατολίτικα αναθήματα από χαλκό και ελεφαντοστό, με ποικιλία απaráμιλλη σε ολόκληρη την Ελλάδα.